

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені

проф.Є.Петухова

(повна назва кафедри)

**ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ В
УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
(шифр, назва)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»
(назва)

Гусєва Людмила Ярославівна
(ПІБ)

Керівник к.психолог.н. Фоміна І.С.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Рецензент к.пед.н. Ільїна Н.В.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	7
1.1.Індивідуальний підхід до дітей в умовах закладу дошкільної освіти: проблеми та перспективи.....	7
1.2.Сутність індивідуального підходу до дітей дошкільного віку.....	12
1.3.Індивідуалізація в розвитку дошкільника.....	20
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	24
2.1. Зміст індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.....	24
2.2. Реалізація індивідуального підходу до дітей в освітньому процесі.....	31
2.3.Результати дослідно-експериментальної роботи.....	35
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
ДОДАТКИ	46
Додаток А. Глосарій.....	46

Додаток Б. Картки – спостереження за розвитком дошкільника.....	50
Додаток В. Анкетування вихователів.....	56
Додаток Г. Бесіда з батьками на момент вступу дитини до ЗДО.....	61
Додаток Д. Приклади індивідуального спілкування вихователя з дитиною..	63
Додаток Е. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	68

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

КГ – контрольна група

ЕГ- експериментальна група

ВСТУП

В сучасних умовах реформації системи дошкільної освіти актуальним та своєчасним є питання індивідуального підходу до дитини дошкільного віку як стратегії організації життєдіяльності дитини в умовах закладу дошкільної освіти.

Питання індивідуального підходу у дошкільній педагогіці відкрите та актуальне й по сьогоднішній день. Індивідуалізація освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти має на меті створення особливої стратегії організації індивідуального підходу з урахування індивідуальних та вікових особливостей дошкільників.

У вітчизняних педагогічних ідеях О. Дорошенкова, Н. Лубенець, С. Русова, Г. Усова та ін. простужуються суттєві для дошкільної освіти ствердження про необхідність використання індивідуального підходу в закладах дошкільної освіти. Г. Усова наголошувала, що навчання реалізується в індивідуальній діяльності дітей. Кожен дошкільник виконує визначену діяльність індивідуально. Ось чому забезпечити гармонійний розвиток дошкільника можливо за допомогою індивідуального підходу до дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Питання індивідуалізації є актуальним й для психологічної науки. Наукові дослідження О. Запорожеця, Л. Венгер, Д. Эльконіна, О. Леонтьєва, Г.Люблінської, В. Котирло та ін. розкривають індивідуальний підхід в контексті формування особистості дитини. Сучасна психологічна наука виокремлює такі важливі ознаки особистості: особистість – індивідуальність, унікальне сполучення фізичних і психологічних якостей, властиві окремій людині, що виокремлюють її від інших людей у поглядах, діях, почуттях.

У сучасних концепціях дошкільного виховання виокремлюється актуальність диференціації й індивідуалізації з огляду на індивідуальні здібності і потреб дошкільника. Окремі питання цієї проблеми були охарактеризовані в роботах Л. Артемова, А. Богуш, В. Котирло, О. Кононко, В. Кузьменко та ін..

Актуальність проблеми, а також її практична важливість відповідно до дошкільної вітчизняної освіти зумовили вибір теми дослідження: «Організація та зміст індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти».

Об'єкт дослідження: освітній процес у закладі дошкільної освіти

Предмет дослідження: особливості організації та змісту індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Мета дослідження - наукове обґрунтування та розроблення, експериментальна перевірка методики організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Відповідно до мети дослідження були окреслені **основні завдання**:

1. Проаналізувати сучасний стан проблеми дослідження в педагогічній теорії та практиці.

2. Визначити сутність поняття «індивідуальний підхід» до дітей дошкільного віку.

3. Охарактеризувати зміст індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

4. Експериментально апробувати ефективність індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Для розв'язання поставлених завдань, було використано комплекс **методів дослідження**: теоретичні: методи ретроспективного, порівняльного та логіко-теоретичного аналізу, синтезу і узагальнення для обґрунтування наукових положень стосовно досліджуваної проблеми; визначення необхідних дидактичних понять; емпіричні: педагогічний експеримент; діагностичні методи, а також методи статистичної обробки даних.

Практичне значення дослідження полягає у практичній спрямованості матеріалів і можуть використовуватися викладачами педагогічних закладів вищої освіти, працівниками в галузі дошкільної освіти, з метою підготовки фахівців спеціальності «Дошкільна освіта».

Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення у статті «Індивідуальний підхід до дітей дошкільного віку як педагогічна

проблема» на III Міжнародній науково-практичній конференції у м. Бостон, США, 2020р.

Структура дипломної роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, 6 додатків.

РОЗДІЛ І. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1.Індивідуальний підхід до дітей в умовах закладу дошкільної освіти: проблеми та перспективи

Освіта виступає в якості ведучої соціальної діяльності, що забезпечує функціонування суспільства, розвиток індивідуальності людини в світі, що змінюється, зростання людського потенціалу як найважливішого умови конкурентоспроможності країни. Сьогодні в системі дошкільної освіти з'являються і функціонують нові тенденції: відкритість і варіативність освітніх моделей, індивідуалізація освіти дітей. У зв'язку з реформуванням системи освіти в педагогічній практиці все більш актуальною звучить ідея реалізації індивідуального підходу.

Результати сучасних психолого-педагогічних досліджень переконливо доводять необхідність реалізації індивідуального підходу в навчанні і вихованні дітей. Дослідження в області фізіології, психології свідчать про необхідність врахування в процесі навчання нейродинамічних характеристик дитини, типу сприйняття інформації, що починається складатися у дошкільника когнітивного стилю та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури [3, 6, 9, 10] дозволяє окреслити такі лінії реалізації індивідуального підходу в дошкільній освіті:

- урахування нейродинамічних характеристик (сила-слабкість, інертність-рухливість нервової системи);
- урахування статеворольових відмінностей;
- урахування когнітивного стилю або типу навчальної діяльності;
- наявність обдарованості;
- урахування особливих освітніх потреб (затримка психічного розвитку, розумова відсталість, загальне недорозвинення мови, дитячий церебральний параліч, ранній дитячий аутизм, синдром дефіциту уваги з гіперактивністю і ін.).

У дослідженнях психологів [11, 21] відзначається, що в залежності від сили або слабкості нервової системи дитини в процесі навчання по-різному відбувається запам'ятовування матеріалу.

Запам'ятовування інформації ефективніше у дітей з сильною нервовою системою. Діти зі слабкою нервовою системою можуть утримувати увагу менш тривалий час.

В освітньому процесі закладу дошкільної освіти виникають суперечності і труднощі в освітньому процесі дітей, оскільки немає конкретних рекомендацій по реалізації індивідуального підходу в реальній практиці педагога.

Однією з ліній індивідуалізації навчання може бути темп навчання. Вчення в індивідуальному темпі - найбільш ефективна форма навчання, але реалізація цієї лінії індивідуалізації сьогодні скрутна.

Обмеження часу виконання завдань створює нерівні умови для дітей з різними типологічними особливостями. Діти зі слабкою нервовою системою часто не встигають впоратися із завданням.

Діти, що володіють слабкою нервовою системою, мають свої переваги. Результати психолого-педагогічних досліджень показують, що слабкі типи успішні в інтелектуально-сенсомоторній монотонній діяльності [38, с.40-41]. При вирішенні простих завдань діти зі слабкою нервовою системою показують більш високі результати. Вони люблять працювати ґрунтовно, крок за кроком, виконуючи завдання. Діти зі слабким типом нервової системи ефективно і з задоволенням працюють за алгоритмом, шаблоном, конкретної схемою, правилом.

Окрему групу становлять інертні діти. Вони знаходяться в більш складному становищі в ситуації групового заняття. Ці діти довго адаптуються, для них характерно повільне наростання активності та довге її збереження. Інертні діти, як і слабкі, схильні до одноманітної роботи. Вони вважають за краще мати справу з уже освоєним матеріалом. В процесі освітньої діяльності

такі діти терпляче вислуховують пояснення педагогів. У дітей з інертною нервовою системою краще розвинена довготривала пам'ять, ніж короткочасна.

У дошкільному віці навчальна діяльність тільки починає формуватися, її ще не можна назвати повноцінною. Поступово складається когнітивний стиль: провідний тип сприйняття (кінестетичний, аудіальний, візуальний); переважний тип розумової діяльності (аналітичний, синтетичний). Для підвищення результативності педагогічної діяльності вихователя необхідно враховувати особливості складного когнітивного стилю дітей [25, с.25-27].

При навчанні та вихованні дівчаток необхідно враховувати такі їх особливості. Дівчатка емоційніше хлопчиків. У них яскравіше виражена схильність до страху. У центрі уваги дівчинки, починаючи з раннього віку, - людина і її сфера безпосередньої життєдіяльності. Дівчата мають у своєму розпорядженні більш повні знання про себе. Вони більше приділяють увагу своїй зовнішності.

Інтереси хлопчиків спрямовані на відносно віддалені предмети. Вони мають переваги в пізнанні чогось особливого, але поступаються дівчаткам в знанні більш простих речей. Хлопчики більше грають в комп'ютерні ігри, частіше дивляться телевізор. Сміливість і рішучість у хлопчиків вище, у них більш виражена схильність до ризику.

Психологи вказують на відмінності в вербальних здібностях хлопчиків і дівчаток. Морфологічне дозрівання мозку у дівчаток відбувається швидше, тому вони випереджають хлопчиків у мовному розвитку. Дівчата в ранньому віці починають говорити на 2-4 місяці раніше, ніж хлопчики. У 18 місяців дівчинки знають приблизно 50 слів, хлопчики ж опановують такий запас лише до 22 місяців [3, с.2-4].

Дослідження С.І.Якименко, О.І. Хролець показують, що негативні характеристики приписуються педагогам частіше хлопчикам, ніж дівчаткам. Хлопчики в очах педагогів частіше неохайні, мовчазні, збудливі, нетерплячі. Дівчатка більш старанні, сором'язливі, які володіють собою, спритні, боязкі, нерішучі [52, с.25; 66, с.121].

Таким чином, якість дошкільної освіти багато в чому залежить від урахування в освітньому процесі нейродинамічних характеристик нервової системи, статеворольових відмінностей, когнітивного стилю або типу навчальної діяльності, особливих освітніх потреб дітей та інших особливостей.

Індивідуалізація освіти сприяє не просто передачі соціального досвіду діяльності і відносин, а й формуванню суб'єктних властивостей, активності, унікальності, здатності до творчості і дій за власним переконанням.

Сприятливі умови, що забезпечують індивідуалізацію освіти і особистісний ріст кожного вихованця, створюються в проектній діяльності. У дослідженні І.А. Ликової показано, що проектна діяльність дозволяє інтегрувати різні види діяльності, в ній присутня постійна зміна видів дитячої діяльності. Кожна дитина на основі змісту освітнього проекту може підготувати конкретний продукт (іграшку, листівку і ін.) [5, с.20-22].

Індивідуалізація освіти в закладі дошкільної освіти забезпечується за допомогою проектування індивідуального освітнього маршруту. Індивідуальний освітній маршрут - персональний шлях реалізації особистісного потенціалу дошкільника в освіті: інтелектуального, емоційно-вольового, діяльнісного, морально духовного. Індивідуальні маршрути розвитку організовуються з урахуванням інтересів, потреб, бажань, здібностей, темпів розвитку дитини, індивідуального стилю навчання, характеру соціального запиту батьків і ступеня їх взаємодії з педагогом.

Найважливішим показником розвитку індивідуалізованого освіти є здатність дитини генерувати нові інформаційні та культурні тексти, проявляти творчість. В даному випадку мова йде про живі стандарти, носії креативних моделей поведінки. Принцип індивідуалізації тісно пов'язаний з процесом саморозвитку дошкільника, він дозволяє орієнтуватися на індивідуальні цілі, освітні пріоритети та інтереси дитини. Кожна людина проходить свій власний шлях розвитку.

Аналіз бесід з педагогами і спостереження за освітнім процесом у дошкільних групах показали, що в сучасних умовах діяльності дошкільних

освітніх організацій втілення ідеї індивідуалізації освіти в практику є досить складним. Результати нашого дослідження показують, що 53% вихователів основні труднощі в реалізації індивідуального підходу в навчанні і вихованні дітей бачать у великій наповнюваності груп. 48% педагогів пов'язують складності в забезпеченні індивідуального підходу з великою кількістю педагогічної документації. Близько 20% вихователів вважають, що низька батьківська компетентність у вихованні, відмова від співпраці з педагогом, споживацьке ставлення батьків до закладу дошкільної освіти, неувага до власної дитини не сприяють розкриттю закладених в дитині задатків.

Узагальнюючи результати сучасних досліджень в області індивідуалізації освіти, можна виділити наступні аспекти успішності індивідуалізації освіти дошкільнят:

- наявність змістовно-насиченого, варіативного та доступного розвиваючого предметно-просторового середовища, що задовольняє потреби дитини в сенсорних, емоційних, інтелектуальних та інших враженнях;
- сприяння становленню суб'єктності дитини в різних видах дитячої діяльності (ігровій, дослідницькій, проектній та ін.), підтримка активності, ініціативи і творчості дітей дорослими;
- проектування індивідуальних програм і освітніх маршрутів розвитку з урахуванням гендерних відмінностей дітей, їх інтересів і здібностей, формується когнітивного стилю і т.д.;
- підбір методів і форм взаємодії, адекватних індивідуальним особливостям дитини;
- забезпечення емоційно комфортної і соціально захищеною атмосфери в групі вихованців;
- підвищення педагогічної культури батьків, вплив дошкільної освітньої організації на формування соціального запиту батьків, адекватного інтересам і потребам дитини;
- проведення моніторингу освітніх потреб дітей;

- наявність в педагогічному процесі психологічного супроводу діяльності всіх суб'єктів освітніх відносин (дітей, батьків, педагогів).

1.2. Сутність індивідуального підходу до дітей дошкільного віку

Всі психічні процеси в дошкільному віці рухливі і пластичні, а розвиток дитини багато в чому залежить від умов, які створюють педагоги і батьки. При цьому досягнення дитини дошкільного віку розглядаються як проміжні і є підставою для вибору актуальних засобів, методів і прийомів освітньої роботи. Дитина-дошкільник може бути будь-якою, а система дошкільної освіти повинна надати найбільш сприятливі умови для її розвитку.

Технологія розвиваючої взаємодії - це процес адаптації методів і прийомів до потреб і особливостей дітей. Які психологічні основи такої взаємодії?

- діти всі різні (мають різний рівень актуального розвитку, вихованості та навченості);

- діти краще розвиваються, спираючись на свої сильні сторони;

- діти краще розвиваються на основі використання знань і вмінь у власній діяльності;

- діти краще розвиваються в умовах поваги та інтересу до них з боку педагогів, батьків;

- кожна дитина розвивається у своєму темпі.

У всіх ситуаціях спілкування педагог прагне підтримати зростання позитивного в дитині, не упускати її гідності.

Педагог відходить від монологу і включається в активне слухання дитини, в усвідомлення її індивідуальності, довіряє дитині і підтримує її.

Педагог виступає ініціатором спілкування з дитиною, надаючи їй вибір і можливість діяти самостійно.

Індивідуалізація педагогічного процесу передбачає перехід педагога з позиції «якою дитина повинна бути» на позицію вивчення кожної дитини.

Метою розвиваючої взаємодії стає не озброєння дитини знаннями,

вміннями і навичками, а сприяння розвитку її особистості, індивідуальності, забезпечення почуття психологічної захищеності, довіри до світу і психічного здоров'я [21, с.45].

Для реалізації розвиваючої взаємодії необхідні наступні умови:

- спостереження вихователем за самостійною діяльністю дітей, в ході якої він вивчає сильні і слабкі сторони розвитку вихованців, їх актуальні потреби і інтереси;

- визначення вихователем на основі аналізу результатів спостережень змісту розвиваючої взаємодії з дітьми.

Технологія розвиваючого взаємодії може здійснюватися в дитячому садку на трьох рівнях. Перший рівень - рівень групи, з якою педагог працює. На цьому рівні педагог враховує склад дітей за віком, статтю та рівнем розвитку. Другий рівень - рівень мікрогруп. Педагог, спираючись на результати психолого-педагогічної діагностики, визначає склад мікрогруп, з якими проводить організовані види діяльності. Це дозволяє педагогу використовувати різні методи і прийоми організації взаємодії з дітьми і задавати темп. Третій рівень - це індивідуальна робота з окремими дітьми. Вона проводиться для зміцнення позитивних, сильних сторін розвитку дитини і корекції недоліків її розвитку на основі вивчення причин їх викликають [12, с.10].

Індивідуалізація розвиваючої взаємодії може бути плановою і спонтанною. Планова індивідуалізація здійснюється педагогом на основі спостережень за дітьми. Педагог визначає цілі педагогічної роботи, підбирає засоби, методи і прийоми. Це можуть бути дидактичні та ігрові матеріали, завдання, відповідні можливостям дитини, рада, підбадьорення, допомога, питання, що стимулюють дитячу активність, і ін.

Спонтанна індивідуалізація - це реакції педагога на дітей в ситуаціях виникаючих суперечок і конфліктів. Це можуть бути, наприклад, випадки проявів дитячої агресії. Педагог допомагає дитині вирішити її проблему, не порушуючи права інших дітей. Дорослий вводить правила або формулює їх разом з дитиною, допомагає дітям зрозуміти один одного, підказує, як це можна зробити («спробуй

ось так»). Педагог заохочує ініціативу і самостійність дітей, обмежуючи свою участь в дитячій діяльності в тих ситуаціях, де діти можуть впоратися самостійно.

Педагог прагне створити оптимальні умови для розвитку здібностей дітей, використовуючи можливості самостійної дитячої діяльності: гра, малювання, конструювання, побутова праця і т.п. [45, с.54-55].

Дитина прагне до пізнання. Дитяча цікавість, допитливість є важливим джерелом розвитку навіть при дефіциті взаємодії з дорослим. Наприклад, дитина за своєю ініціативою займається дослідницькою діяльністю: розглядає картинки, конструює, малює, розмовляє, експериментує. Необхідно підтримувати процес пізнання дитини, спостерігаючи і вивчаючи її: чого не вистачає для здійснення самостійної діяльності (гри, малювання, конструювання тощо)? Як допомогти дитині ускладнити діяльність? і т.п. У всіх ситуаціях спілкування педагог повинен прагнути підтримувати позитивний образ «Я» дитини.

Розглянемо сутність індивідуального підходу детальніше в різних видах діяльності.

1.В процесі трудового виховання.

Інноваційні процеси, що відбуваються в сучасній дошкільній освіті, обумовлюють пріоритет цінностей розвитку особистості дитини над традиційними цінностями навчання, необхідність пошуку шляхів, які сприяють максимальному розкриттю індивідуальності кожного.

Першою умовою реалізації індивідуального підходу в трудовому вихованні дошкільнят є вивчення рівня сформованості трудових навичок. Від цього залежить диференційований підхід до дітей: одним в самообслуговуванні потрібна значна допомога, іншим - незначна, а третім можна надати можливість самим виконувати носильними роботу.

Особливий підхід потрібно мати до повільних дітей. Це діти з певної психічної спрямованістю - вони виконують доручення ретельно, обдуманно, акуратно, тому витрачають на нього більше часу. Дані особливості обумовлені типом вищої нервової діяльності, темпераментом (флегматик). Доручене завдання вони прагнуть виконати якомога ретельніше, акуратніше, отже,

витрачають на це більше часу і тому відстають від інших. Розвиток активності повільних дітей вимагає дотримання принципу посиленості і поступовості в темпі роботи [55].

У подоланні повільності у дітей велике значення має вплив колективу. Повільних дітей корисно включати в колективну діяльність. Наприклад, при поливанні городу або квітника одні дошкільники підносять воду, інші поливають (з поділом праці) або ж одні миють іграшки, інші витирають їх, треті відносять вимиті речі на місце. У цих випадках повільність окремих дітей може затримувати весь хід роботи, що викликає невдоволення всім групи і змушує їх мимоволі підтягуватися. Разом з тим застосовувати такий прийом до повільним дітям слід з обережністю і педагогічним тактом.

Квапливих дітей, які роблять все швидко, але недбало, не звертаючи уваги на результати своєї роботи, необхідно залучати в якості «громадських контролерів» дітей, які можуть служити прикладом акуратності і працьовитості. Систематичний контроль призводить до того, що діти стають самостійнішими і акуратнішими, вчать у інших дітей працьовитості і акуратності.

У процесі трудового виховання важливо враховувати індивідуальні інтереси дітей до тих чи інших видів праці: одні люблять господарсько-побутову працю, інші - працю в природі, треті - догляд за тваринами. Також важливо враховувати і гендерні відмінності дітей - переваги хлопчиків і дівчаток.

2.В процесі ігрової діяльності.

Індивідуальний підхід є активним, формує, розвиває принципом навчання і є головним принципом педагогіки.

Педагог не повинен забувати, що дитина - це суб'єкт власного розвитку. Але діти завжди повинні відчувати підтримку педагога.

Невміння ж дітей розгорнути сюжет гри і наповнити його цікавим змістом, одноманітність тематики ігор є наслідком недостатнього

педагогічного керівництва грою, а також відсутність в житті дітей яскравих вражень, які могли б позитивно вплинути на їх активну ігрову діяльність.

Обмеженість змісту творчих ігор, ухилення окремих дошкільників від участі в колективних іграх повинні турбувати вихователя, так як все це згодом несприятливо позначиться в тій чи іншій мірі на формуванні особистості дитини, на її всебічному розвитку. Педагогу необхідно використовувати всі засоби для залучення дітей до активної творчої ігрової діяльності. Ігри з цікавою, захоплюючою тематикою мають чудодійну властивість. Вони приваблюють своїм сюжетом боязких і нерішучих дітей, галасливих і неспокійних, а хороші організатори знаходять в них можливості для прояву своєї ініціативи і творчості [54, с.56-58].

Потрібно, щоб діти бачили, що дорослі серйозно грають з ними, тоді у дітей з'явиться інтерес до ляльок, які по відношенню до них будуть дітьми. Для підтримки цього інтересу треба, щоб кожна лялька мала ім'я. Не повинно бути абсолютно однаково одягнених ляльок, так як шаблон і одноманітність викликають у дітей нудьгу.

Ігри старших дошкільнят стають складніше, їх ігрова діяльність активізується, набуває все більш творчий характер. Так само як і трудова діяльність, вона виявляє найрізноманітніші особливості характеру і поведінки дітей. Педагог повинен так організувати гру, щоб кожна дитина знаходила в ній задоволення.

У старших дошкільнят спостерігається різне ставлення до гри, виявляються різні ігрові інтереси, вміння грати з товаришами та самотійно. Треба відзначити, що поряд з хорошими організаторами, активними учасниками ігор зустрічаються діти байдужі, пасивні, майже не виявляють інтересу до ігор. І тут доречно сказати про самотійні ігрові об'єднання дітей, заснованих на спільних інтересах, взаємних симпатіях і т.д. В ігровій діяльності вони вже можуть самотійно ставити ігрові завдання і вибирати будь-який предметний спосіб їх вирішення: хтось віддасть перевагу тільки іграшкам, інші діти будуть доповнювати їх предметами-замінниками,

уявними предметами.

О.Л. Кононко звертає увагу, що дуже важливий «індивідуальний підхід до старших дошкільнят при розподілі ролей у грі» [28, с. 81]. Якщо дитині постійно надавати тільки головні ролі, то, тим самим, створяться передумови для розвитку у неї зазнайства, почуття своєї переваги і зневажливого ставлення до товаришів. Така дитина може набути рис диктатора: вона буде приймати в гру не всіх, а тільки тих, хто покійно їй підпорядковується. Це вкрай небажано і небезпечно для формування особистості.

Індивідуальний підхід до дітей в грі за умови знання педагогом їх загальних вікових та індивідуальних особливостей є ефективним засобом виховання.

3. В художньо-естетичному розвитку

Особливу складність і своєрідність дана проблем набуває в аспекті художньо-естетичного розвитку, оскільки мистецтво і художня діяльність індивідуалізовані; сприйняття творів (як і створення) завжди суб'єктивно, емоційно-образно, особистісно. Художньо-естетичний розвиток обумовлено задатками, здібностями, особливим соціальним фоном. До розвитку творчості не можна підходити формально, як до навчання певним умінням в загальному темпі. Дані моменти визначають необхідність осмислення своєрідності індивідуалізації художньо-естетичного розвитку дошкільнят.

Загальні психологічні підходи до індивідуалізації, втілені в «системі індивідуалізованого навчання» (Е. Клапаред, В. Штерн), привели до появи в ХХ в. в практиці шкіл і дитячих садів різних видів навчання: диференціації за здібностями і нездатність, рівню розвитку інтелекту, інтересам.

З опорою на психологічні дослідження, але дещо в іншому ракурсі, розуміла індивідуалізацію М. Монтесорі - прихильниця «спонтанного розвитку», яка ратує за «природний темп розвитку» дитини. Основна місія педагога створити оптимальне середовище, відповідне потребам дитини, що забезпечує його комфортне самопочуття, розвиток здібностей, задоволення

інтересів, прояв властивої від природи активності. «Вчасно запропонований матеріал» сприяє становленню бажання дитини самостійно повторювати вправу. При цьому підходи головною формою навчання стають індивідуальні заняття та уроки з максимально можливою індивідуалізацією; відсутні змагання, порівняння результатів; динаміка дитячих досягнень видно по відношенню до самої дитини, а не дітям групи в цілому або віковій нормі. Педагог виступає в якості спостерігача, який розуміє і приймає індивідуальний темп розвитку дитини, і посередника, який допомагає їй в «оптимальному використанні» матеріалів, який надає доцільну допомогу.

Проектування індивідуального освітнього маршруту в аспекті художньо-естетичного розвитку дітей доцільно здійснювати по ряду напрямків: мотиваційно-комунікаційне, змістовно-цільове і технологічне, оціночно-рефлексивне, організаційне [41, с.15-18].

Мотиваційно-комунікаційне напрямком може включати проектування особливої емоційно-комфортної для творчості атмосфери, що стимулює прояви індивідуальності і орієнтованої на виховання культури прояви «Я» і «Ми».

Змістовно-цільовий і технологічний напрям передбачає включення особливих форм і методів, орієнтованих на прояв свого «Я» (соціально-особистісний ракурс здійснення індивідуалізації). Це можуть бути ігрові форми подання робіт дошкільнят. Наприклад, проведення серії персональних виставок, коли кожна дитина заздалегідь і самостійно відбирає улюблені роботи, становить до них музейні етикетки, а в ході виставки проводить екскурсію-коментар для відвідувачів (батьків, інших дітей). Або проведення днів самопрезентації «Знайомтеся, це Я!», в рамках яких діти беруть участь в ігровому шоу «Хвилина слави» (демонструючи будь-які свої таланти), оформляють рамку для власної фотографії, дають інтерв'ю по «найрізноманітніших питань» (про захоплення, бажання).

Психолого-педагогічний ракурс здійснення індивідуалізації передбачає продуманий облік індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку. Наприклад, повинні бути передбачені різна тематика для створення робіт дівчаток і

хлопчиків у самостійній діяльності та різні матеріали для їх творчості (конструктори, макети для хлопчиків і більш «мальовничі» матеріали для дівчаток). Типи темпераменту впливають на швидкісні характеристики протікання діяльності, тому педагогу важливо продумати специфіку її організації для дітей з різним темпераментом: визначення обсягу роботи (створити тільки фон для пейзажу або відразу намалювати і сам пейзаж), спеціальні прийоми доопрацювання схематично виконаного малюнка холериком або оптимістична підтримка і обіцянку повернутися до доробку роботи поз- же для меланхоліка.

Організаційний напрям традиційно включає як формально-лімітуючі умови (розсадження дітей в процесі виконання завдання, що забезпечує згладжування конфліктів, підтримку невпевнених у собі дітей і т.п.), так і продумане об'єднання дошкільнят в різні творчі спільноти, що забезпечує накопичення особистого досвіду, різні моделі колективної творчості і ін. Наприклад, або всі посилено беруть участь у спільній справі, або об'єднують індивідуально створені предмети в єдину композицію, або спільно обговорюють і виробляють єдине творче рішення, або кожен виконує свій етап спільної справи.

4. В предметному розвиваючому середовищі

Інноваційний підхід в оформленні розвиваючого предметно-просторового середовища полягає в індивідуалізації середовища. Середовище - це стрижень на який педагоги можуть «нанизувати» освітні технології:

1. ігрову;
2. дослідницьку (проблемно-пошукову);
3. комунікативну (дискусійну);
4. імітаційного моделювання;
5. психологічну;
6. діяльнісного;
7. рефлексивного.

При організації предметного середовища в груповому приміщенні педагогам необхідно враховувати все, що сприятиме становленню базових характеристик особистості кожної дитини, розвитку її здібностей та інтересів.

Важливо пам'ятати, що середовище має змінюватися в залежності від вікових особливостей вихованців, періоду навчання і реалізується педагогами програми.

1.3.Індивідуалізація в розвитку дошкільника

Становлення особистості і індивідуальності дитини здійснюється в ході соціогенезу, основу якого складають взаємопов'язані між собою процеси соціалізації та індивідуалізації. Дошкільний вік - це вік первинної соціалізації дитини. У дитячій, педагогічній психології та педагогіці вивчаються особливості процесу соціалізації і способи формування соціального досвіду та соціальної активності дитини, просоціальної і соціокультурної поведінки, соціальної адаптації, здатності входити в соціум і взаємодіяти в ньому і інші питання.

У дитини вже в ранньому віці проявляється потреба у свободі дій, самостійності, незалежності, самоствердженні, визнання своїх досягнень, що яскраво виражається у формулі «Я сам». Задоволення зазначених потреб можливо лише в разі деякого відокремлення і відчуження від соціуму, його вимог, прояви незалежності від тиску «соціальних цегли» (за термінологією Д.В. Ольшанського), що призводить до формування індивідуальної сутності особистості дитини [9, с.14-22].

Це сутнісне, індивідуальне «Я» формується у дитини завдяки індивідуалізації. Індивідуалізація як процес передбачає відокремлення, відстоювання індивідом своєї природної і людської сутності. Відокремлення, на думку Колосова Н.М. [27], дозволяє привласнювати зовнішнє через внутрішні умови. Воно індивідуалізує присвоєну поведінку, ціннісні орієнтації та мотиви поведінки. Завдяки індивідуалізації розвиток людини здійснюється шляхом

формування її як унікальної, неповторної і незалежної від суспільства індивідуальності, завдяки чому особистість набуває глибину і особливу значимість для соціуму. Відбувається становлення якісно іншої соціальної позиції дитини по відношенню до суспільства - «Я і суспільство».

На думку С.О.Ладивір [35], Н.Б.Пастушенко [42] та інших вчених, ідеал розвитку - яскрава індивідуальність, яка досить легко адаптується до життя в суспільстві, співвідносить свої дії і поведінку з іншими людьми, але не втрачає при цьому своїх індивідуальних особливостей. Назвемо її соціально-адаптивною індивідуальністю. Соціально-адаптивна індивідуальність - це сукупність таких індивідуальних соціально-психологічних властивостей і особливостей людини, які дозволяють їй, засвоюючи соціокультурний досвід, успішно вирішувати соціальні проблеми, творчо адаптуватися до різноманітних соціальних умов і обставин без нанесення шкоди своєму «Я», максимально реалізовувати себе в соціумі, залишаючись собою, але зберігаючи предметом першої необхідності іншої людини.

Виникає закономірне питання: які соціально-психологічні властивості індивідуальності слід формувати в дитині, щоб вона могла творчо адаптуватися в соціумі, жити серед людей, виступаючи одночасно суб'єктом діяльності і відносин.

Розвиток соціально-адаптивною індивідуальності передбачає вирішення низки завдань:

- формування активності, ініціативності, самостійності дитини;
- розвиток чутливості до навколишнього світу і переживань інших людей, вміння розпізнавати різні емоційні стани людей і адекватно на них реагувати;
- розвиток у дітей комунікативних навичок і умінь (встановлювати контакт, вести і підтримувати діалог);
- формування доброзичливого і емоційно-ціннісного ставлення до людей, поваги до їх особистості, толерантності, чуйності і готовності надати людині допомогу і підтримку.

Вітчизняна психологічна та педагогічна наука, а також освітня практика довели важливість гуманістичного особистісно-орієнтованого підходу у формуванні позитивної спрямованості особистості і повноцінного психічного розвитку дитини. Сутність даного підходу досить повно розкрита в науковій і методичній літературі, проте в освітній практиці даний підхід найчастіше лише декларується, але не реалізується. Справжній гуманізм може бути тоді, коли сама природа суспільства, а в освітній установі - організація освітнього простору, забезпечують розвиток особистості, дбайливе до неї ставлення. Але для цього необхідна перебудова взаємин і взаємодії дорослого і дитини на основі рівності, діалогу, суверенітету, невтручання, свободи вибору, самоактуалізації і самореалізації.

Безумовно, необхідно подолання педагогами традиційних стереотипів і установок, зміщення акцентів із зовнішніх вимог на внутрішні потреби дитини. Тільки в тому випадку, коли «Я» дитини - центр уваги і зусиль педагога і всього педагогічного колективу, можна формувати її як соціально значиму і адаптивну творчу індивідуальність. Важливо, щоб провідною в діяльності педагога була соціально спрямована тактика, тобто у фокусі уваги педагогічної діяльності було, перш за все, формування дитини як громадянина, становлення і розвиток її соціально-особистісної та індивідуальної сутності, а не лише і не стільки інтелектуальної. Формувати індивідуальність - значить розвивати дитину як суб'єкта діяльності і відносин. Суб'єктом дитина може стати лише в діяльності. Загальновідомо, що діяльність - головна і необхідна умова розвитку психіки людини і формування її як активного суб'єкта, тому в організації педагогічної роботи важливо реалізовувати суб'єктно-діяльнісний підхід.

Соціалізація в широкому значенні розуміється як процес освоєння культурного досвіду кожним новим поколінням, у вузькому - як процес формування соціально значущих якостей особистості. Індивідуалізація розглядається як діяльність педагога по збереженню, розвитку і реалізації індивідуальних особливостей і можливостей дитини. Соціалізація - індивідуалізація дітей в закладі дошкільної освіти здійснюється в процесі

педагогічного впливу, тобто формування особистості здійснюється через міжособистісну взаємодію і рольову соціалізацію, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Соціалізація-індивідуалізація дитини (суб'єктивна сторона) являє собою вираз його індивідуальних особливостей в процесі рольових функцій, які вона виконує в різноманітних життєвих ситуаціях [57, с.12].

Таким чином, в теорії виражені дві взаємопов'язані сторони людини: соціальна й індивідуальна: боротьба - соціальне явище, гнів і страх - індивідуальний прояв. Це, по суті, являє собою соціально-індивідуальний підхід до повноцінного розвитку дітей через самовираження, де синхронізація всіх процесів забезпечує гармонізацію дитини з середовищем і своїм внутрішнім світом.

Соціалізація-індивідуалізація особистості дитини дошкільного віку вимагає при визначенні змісту педагогічної роботи орієнтування на взаємозв'язок соціально нормативної та індивідуально креативної складових.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Зміст індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти

У процесі дослідно-експериментальної роботи здійснювалася реалізація констатувального експерименту. Дослідження проводилося у Херсонському ясла-садку №35 комбінованого типу з профільними групами художньо-естетичного розвитку Херсонської міської ради. Дослідженням було охоплено 48 дітей старшого (5-6 років) дошкільного віку та 10 вихователів.

Діагностування, використане в нашому дослідженні, було спрямоване на визначення ефективності організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти шляхом аналізу пізнавальної активності дошкільників.

Щоб визначити ефективність індивідуального підходу до дітей необхідно було реалізувати на практиці констатувальний експеримент.

Для початку уточнимо критерії та показники ефективності організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Відповідно до зазначеної мети розглянемо основні її компоненти. Критеріями у нашому дослідженні було схарактеризовано когнітивний та емоційний, а також поведінковий. Розглянемо їх у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії та показники ефективності організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти

Критерії	Показники
Емоційно-когнітивний	Розуміння окресленої мети та мотивації власної діяльності; Інтелектуальна та емоційна включеність в процес навчання.
Поведінковий	Ефективне виконання поставленої мети; ретельний пошук вирішення поставлених завдань, обмін інформацією.

Наведений вище перелік критеріїв та показників дозволив одержати інформацію про характер індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Висока або низька стійкість пізнавальної активності з проєкцією на індивідуальний підхід до дітей засвідчувала переважання ситуативного чи сталого інтересу до навчання.

Розглянемо *методику дослідження*. Під час виконання роботи використано розроблену методику, до складу якої увійшли спостереження за дітьми та вихователями в процесі навчальної діяльності, під час занять з пріоритетом пізнавального розвитку, художньо-естетичного розвитку, під час ігрової діяльності, трудового виховання, виконання анкетування з педагогами дошкільної освіти. Розглянемо їх детально.

Одним з провідних методів дослідження під час реалізації констатувального експерименту дослідження було спостереження.

Характеристика особливостей індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти досліджуваних значною мірою ґрунтувалися на спостереженні.

Під час опитування педагогів стало зрозуміло, що вагомою проблемою відсутності значного рівня пізнавального інтересу у дітей є відсутність технічного та методичного обладнання.

Таким чином, у ході анкетування педагогів можна було визначити рівень їх знань щодо досліджуваної проблеми.

Бесіда з вихователями.. У ній пропонувалося відповісти на запитання, спрямовані на визначення ефективності організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти, а також самооцінки ролі в цьому їх поведінки.

Також було застосовано *статистичний спосіб обробки даних*, який мав на меті констатувати результати дослідження за допомогою числових значень.

Отже, обрані методи було використані в методиці організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Розглянемо отримані результати дослідження на попередньому етапі, та проаналізуємо їх.

Аналіз спостереження за дітьми дошкільного віку під час занять пізнавального спрямування демонструє наявність різних груп досліджуваних, які значно відрізняються за ступенем активності до освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Найбільш ефективною формою роботи з дітьми дошкільного віку виявилися прогулянки, заняття та індивідуальна робота з вихованцями.

Таким чином, цілеспрямовано організовані спостереження за навчальною діяльністю кожного окремо дошкільника у різних формах роботи дали змогу окреслити індивідуальний стиль кожної дитини.

Взявши за основу визначені критерії та їх показники, які характеризують індивідуальний підхід, було зазначені такі критерії: з *високим* стійким,

середнім ситуативним та *низьким* стійким пізнавальним інтересом.

Дошкільники з *високим рівнем* індивідуального підходу можна спостерігати бажання до здобуття індивідуального досвіду, яка мала місце у різних формах діяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Кількісний склад зазначеної групи складав 32 % (КГ) і 19 % (ЕГ).

Група дітей з *середнім рівнем* сформованості індивідуального підходу відповідно до пізнавального інтересу констатовано у 51% (КГ) і 42 % (ЕГ) дошкільників.

Досліджуваних з *низьким рівнем* виявилось 19 % (КГ) і 38 % (ЕГ).

Під час дослідження було констатовано, що рівень пізнавальної активності дітей залежить від застосування індивідуального підходу в освітньому процесі.

В результаті опитування 45 дітей дошкільного віку КГ та 45 дітей ЕГ, було зазначено найулюбленіші види діяльності дошкільників та аргументація їх. Більшість дітей цікавились малюванням, аплікацією та ліпленням. За спостереженням з'ясовано, що дошкільники вибирають кілька видів діяльності.

Узагальнюючи результати бесід з дошкільниками можна зробити висновок, що значна кількість дітей не розуміють сутність феномену «інтерес». Біля 26% дітей КГ і 32% ЕГ не розуміють, яку важливість має значний рівень пізнавальної активності для власного розвитку та освітньої діяльності.

На основі виділених критеріїв, було виокремлено три рівня сформованості пізнавального інтересу дітей дошкільного віку відповідно до індивідуального підходу: високий, середній і низький.

За результатами оброблених даних здійснено розподілення дошкільників за рівнями сформованості пізнавальної активності. Результати представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Кількісний розподіл досліджуваних за мірою сформованості пізнавальної активності в контексті індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти

Рівень сформованості пізнавальної активності	Характеристика поведінкових проявів дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО	Кількість дітей(%)	
		КГ	ЕГ
Високий	Дошкільники розуміли сутність запропонованих питань та давали усвідомлені та ґрунтовні відповіді на них. Результати бесід та спостережень відповідали дійсності.	32	19
Середній	Пізнавальна активність дошкільників відповідала в реальному житті зазначених відповідям на питання	49	44
Низький	Поведінка у повсякденній діяльності дошкільників співпадала з отриманими відповідями на питання у ході бесід.	19	39

Представимо результати у вигляді діаграм для контрольної та експериментальної груп.

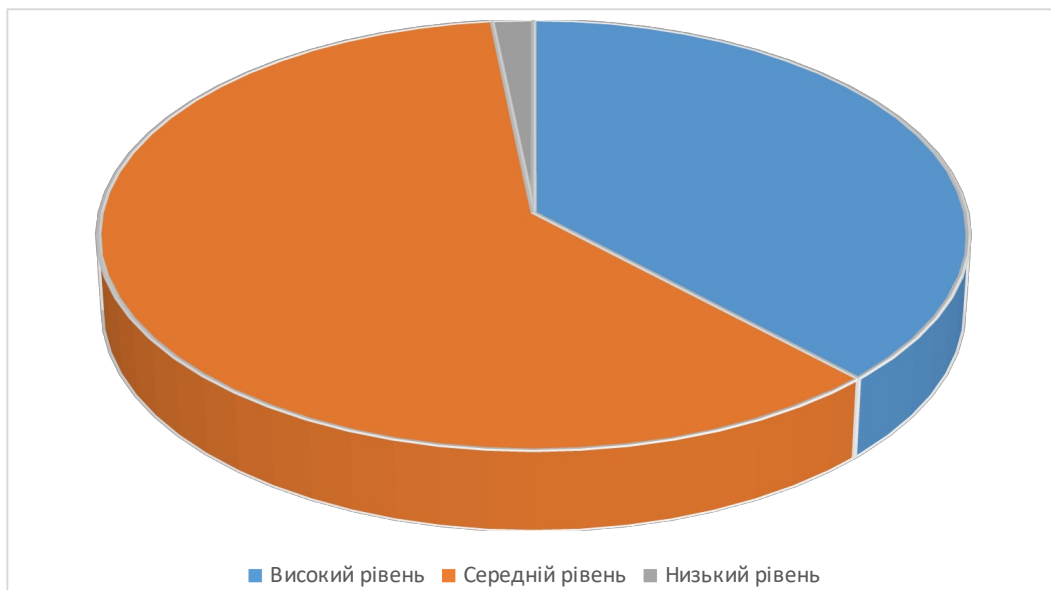


Рис.2.1. Сформованість пізнавальної активності в контексті індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти в контрольній групі

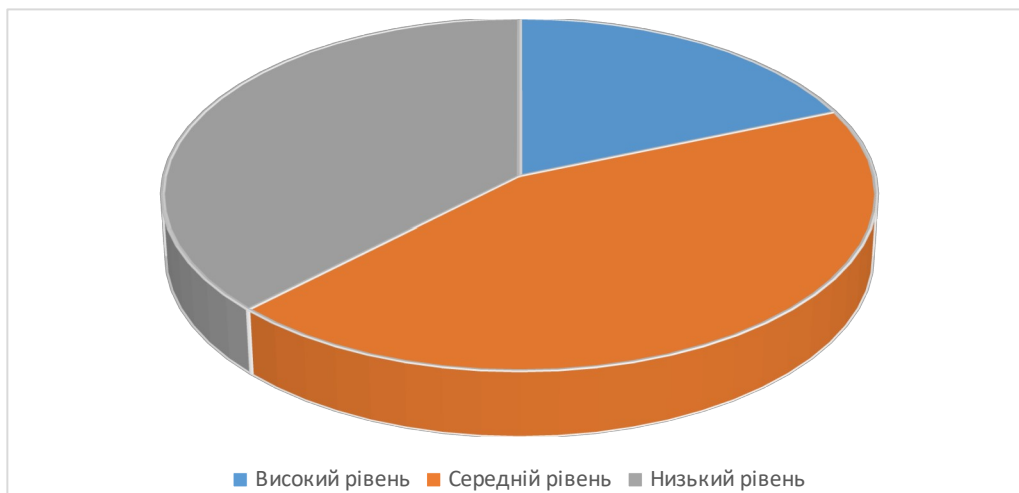


Рис.2.2. Сформованість пізнавальної активності в контексті індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти в експериментальній групі

Аналіз та узагальнення отриманих даних дали можливість виокремити характеристику рівнів сформованості пізнавального інтересу дітей дошкільного віку відповідно до досліджуваної проблеми:

Високий рівень – швидко знаходять рішення у пізнавальній освітній ситуації, позитивно забарвлена емоційна реакція на власний результат. Дошкільники з задоволенням виконують завдання та вправи у освітньому процесі, самостійно виконують поставлені завдання, знаходять вирішення складних питань.

Середній рівень – цікавляться більш практичними вправами та завданнями, вміють формулювати власні висновки. Вміють працювати без допомоги вихователя за певних обставин.

Низький рівень – пізнавальна активність не виявляє стійкості, у деяких випадках взагалі відсутня. У освітніх ситуаціях виявляє хаотичну поведінку, має труднощі у самостійному виконання поставлених завдань. Досить регулярно виявляється пасивність та емоційна байдужість у процесі навчання.

Таким чином, в основі методики організації індивідуального підходу до дітей в умовах ЗДО було використані такі методи: спостереження, бесіда, анкетування, що мали на меті виявлення сутності використання індивідуального підходу. У ході виконаної роботи були виявлені такі статистичні данні: дошкільників з високим рівнем сформованості пізнавальної активності виявлено 24 %, середнього рівня– 46 %, низького рівня– 30 %. Представимо результати графічно у вигляді діаграми.

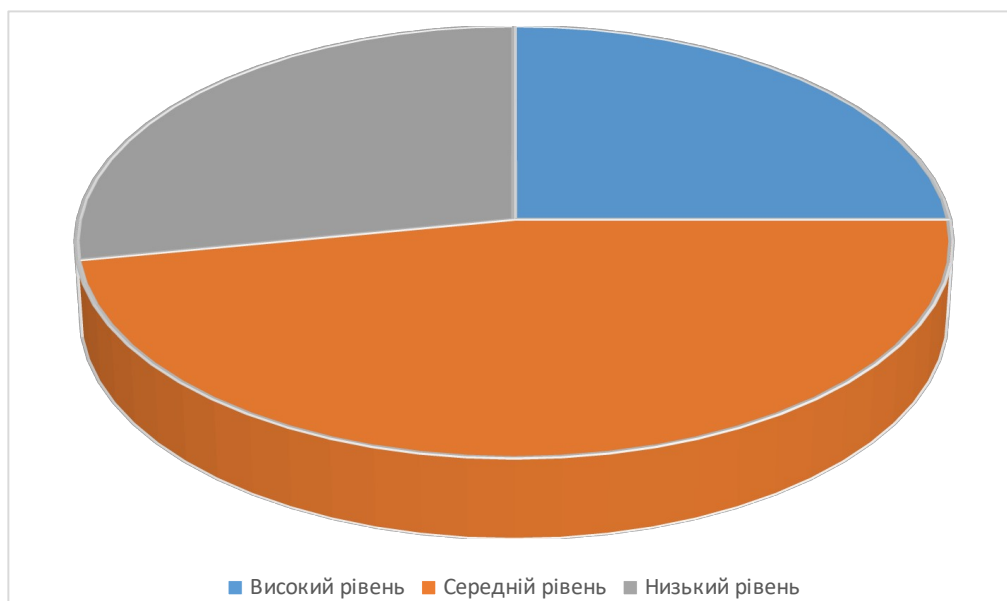


Рис 2.3. Рівень сформованості досліджуваного феномену у відсотках

Також було здійснено поділ дітей дошкільного віку на експериментальну та контрольну групи.

2.2. Реалізація індивідуального підходу до дітей в освітньому процесі

Для ефективності освітньої діяльності доцільно виділити базові умови індивідуалізації дошкільної освіти. В якості ключової умови правомірно розглядається діагностична основа освітньої діяльності, яка дозволяє педагогам і батькам усвідомлено і чітко позначати індивідуальні цілі розвитку дитини. У зв'язку з цим педагогу необхідно володіти прийомами вивчення особливостей і потенційних можливостей дитини-дошкільника.

Перш за все, питання про використання педагогічної діагностики для оцінки індивідуального розвитку пов'язаний з визначенням підходів до вироблення напрямків і критеріїв діагностики, що, в свою чергу, дозволяє визначити методи її реалізації.

Аналіз досвіду роботи педагогів дошкільної освіти показує, що часто для виявлення особливостей розвитку дітей виділяють велику кількість критеріїв без

встановлення внутрішньої логіки і їх підпорядкування. Педагогічна діагностика стає все більш об'ємною і складною як для її проведення, так і для оцінки результатів.

Цілком очевидно, що діагностика, орієнтована на велику кількість не пов'язаних між собою критеріїв, приречена на неуспіх. Це пояснюється необхідністю визначити до кожного критерію індикатори - не менше трьох-чотирьох чітких, зовні спостережуваних проявів дітей, за якими можна зафіксувати ступінь вираженості того чи іншого критерію.

З педагогами закладу дошкільної освіти, які взяли участь в нашому експерименті ми провели консультацію на тему: «Індивідуальний підхід до дітей в умовах ЗДО» з метою ознайомити педагогів з сутністю та особливостями впровадження індивідуального підходу у власну повсякденну діяльність з дошкільниками.

Розроблена система роботи з застосування індивідуального підходу в умовах закладу дошкільної освіти. Сутність системи роботи полягала у підборі освітнього матеріалу на основі раніше сформульованих положень.

Методика мала комплексний характер, виділимо окремі приклади методів:

Підбери ілюстрації до казок Завдання 1.

Матеріал: комплект ілюстрацій до вибраної казки.

Інструкція: Розклади зображення в такій послідовності дій, як зазначається в казці. Поясни свій вибір.

Завдання 2.

Матеріал: набір ілюстрацій до вибраної казки, або неіснуючої.

Інструкція: Поглянь на малюнки та виклади у тій послідовності, яка на твою думку буде правильною, обґрунтуй своє рішення. Представ свою відповідь.

«Рідний край»

Мета: сприяти зацікавленості рідним краєм, актуалізувати здобуті знання

дітей під час прогулянок; спонукати до діалогічного мовлення з однолітками та висловлювати свої думки; формувати зацікавленість історією рідного краю.

Опис: Дошкільників ділити вихователь на групи та вибирає головного команди. Завдання для команд ідентичні. Вихователь демонструє зображення та коментує їх, діти мають відгадати визначне місце рідного міста.

Ритмічна вправа

Хід проведення гри. Простукати, проплескати, протопати своє ім'я, наприклад: «Олена, Оленка, Оленочка».

Пантомімічні етюди

Хід гри. Послухайте уважно вихователя, і зробіть те, що сказано:

Всі діти перетворилися на маленьких кошенят. А зараз маленькі котики:

- солодко сплять;
- прокидаються, лапкою вмиваються;
- звать маму;
- намагаються поцупити сосиску;
- бояться собаки;
- полюють.

Вправа «Я сильний! Я слабкий! »

Мета: закріплення навичок роботи з позитивними думками; закріпити уявлення про те, що думки можуть управляти нашими вчинками.

Запропонувати дітям перевірити, як слова і думки впливають на стан людини. З цією метою діти виконують такі вправи.

Ведучий підходить по черзі до кожної дитини і просить її витягнути вперед руку. Потім він намагається опустити руку дитини вниз, натискаючи на неї зверху. Дитина повинна утримати руку, кажучи при цьому вголос: «Я сильний!»

На другому етапі виконуються ті ж самі дії, але вже зі словами «Я слабкий!». Попросіть дітей про те, щоб вони вимовляли слова з відповідною інтонацією. Потім обговоріть, в якому випадку їм було легше втримувати руку і

чому. Постарайтеся підвести дітей до висновку про те, що підтримують слова допомагають нам справлятися з труднощами і перемагати.

«Що буває і що не буває»

Мета: розвивати у дітей пізнавальні процеси і вольові якості; закріпити знання дітей про навколишній світ.

Обладнання: М'яч.

Інструкція: вихователь пропонує дітям стати в коло і той, кому він кине м'яч, повинен що-небудь розповісти про предмет, який буде названий. Сніг - холодний, білий, пухнастий ... Сонце - спекотне, яскраве ... Молоко - смачне, біле, корисне ... Колобок - круглий, рум'яний, веселий ... Олівець - червоний, зелений, синій ... Дощик - сильний, мокрий, холодний ... Виграє той, хто більше дав правильних відповідей.

У творчій тривалій грі, використовувались кілька прийомів, з успішністю можна сформувавши у дошкільників наступні якості: вміння переживати одноліткам, контролювати свої та дії однолітків, якщо їх дії заважають іншим, виховувати відповідальність перед однолітками за виконання певної ролі, , навіть коли ця роль не домінуюча.

Експериментальна діяльність показала, що у грі у активних дошкільників, ініціативних, легше виховувати навички соціалізації; окрім того, діти навіть можуть допомагати педагогу у таких ситуаціях. Це можливо за умови товариських стосунків між учасниками освітнього процесу.

Методи ігрового впливу, поєднуючись з індивідуальним підходом, дозволяють вирівняти поведінку дітей, розвинути їх творчі сили. Правила поведінки в грі, що знаходяться під контролем всього колективу, стають особистими правилами поведінки дитини, якими він починає керуватися в житті. Виниклі в грі симпатії дітей один до одного сприяють виникненню прихильності до колективу, прагненню зробити всім щось приємне, принести радість. У дитини стає більш стійким інтерес до спільного життя і діяльності, виховується почуття колективізму, доброта, чуйність, чутливість. Робота з

окремими дітьми сприяє формуванню дружного дитячого колективу, що сприяє більш успішному розвитку кожної дитини.

Реалізація принципу індивідуалізації в практиці дошкільної освіти - це не тільки корекція особливостей розвитку дитини, її поведінки і взаємодії з однолітками і дорослими, але і допомогу в психічному і фізичному розвитку, розкритті її здібностей і потенційних можливостей, які визначають перспективи для подальшої життєдіяльності в соціумі.

Отже, описана комплексна методика організації індивідуального підходу до дітей в умовах ЗДО дозволить оптимізувати фахові дії вихователів з означеного напрямку.

2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи

Контрольні зрізи результатів експериментального дослідження відповідно до ефективності організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти на базі Херсонському ясла-садку №35 комбінованого типу з профільними групами художньо-естетичного розвитку Херсонської міської ради здійснювалися за методикою констатувального експерименту зі старшими дошкільниками.

Для виявлення ефективності запропонованої методики було здійснено порівняльний аналіз отриманих результатів дослідження.

Аналіз результатів відповідно до контрольної групи, дав можливість виокремити позитивний вплив запропонованої методики на ефективність використання індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Результати порівняльного аналізу наочно відображено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Порівняння кількісного розподілу досліджуваних
експериментальної групи на початковому та заключному етапах
роботи**

Рівні сформованості пізнавального інтересу	Кількісний розподіл дітей (у %)	
	Констатувальний етап	Формувальний етап
Високи й	18,75	37 ,5
Середн ій	43,75	50
Низьки й	37,5	12 ,5

Аналізуючи дані контрольного експерименту, ми простежили динаміку змін досліджуваних у рівнях досліджуваної проблеми. Детальніше якісний аналіз поданих у таблиці кількісних даних наведено нижче.

Кількість дітей високого рівня значно підвищився і склав 37,5 %. Відповідно до зазначених даних кількість дітей до проявляють стійкість у активності власної діяльності та проявляють позитивне емоційне реагування на власні результати значно збільшилась. Спілкування та взаємовідносини між дітьми цієї групи вирізняються стійкістю, доброзичливістю та толерантністю до потреб інших у різних видах діяльності.

50% дошкільників виявили середній рівень, що характеризує їх рівень пізнавальної активності відповідно до використання індивідуального підходу. Можна виділити труднощі цієї групи з наявністю стійкого інтересу до діяльності, вольові зусилля також мали свої труднощі. Не легко було для дошкільників і виконання креативних завдань.

Досить значним є зменшення низького рівня дошкільників – 12,5%. У

цій групі діти не мають яскравого інтересу до діяльності, емоційно пасивні та виконання завдання без допомоги педагога було проблематичним.

Представимо результати наочно.

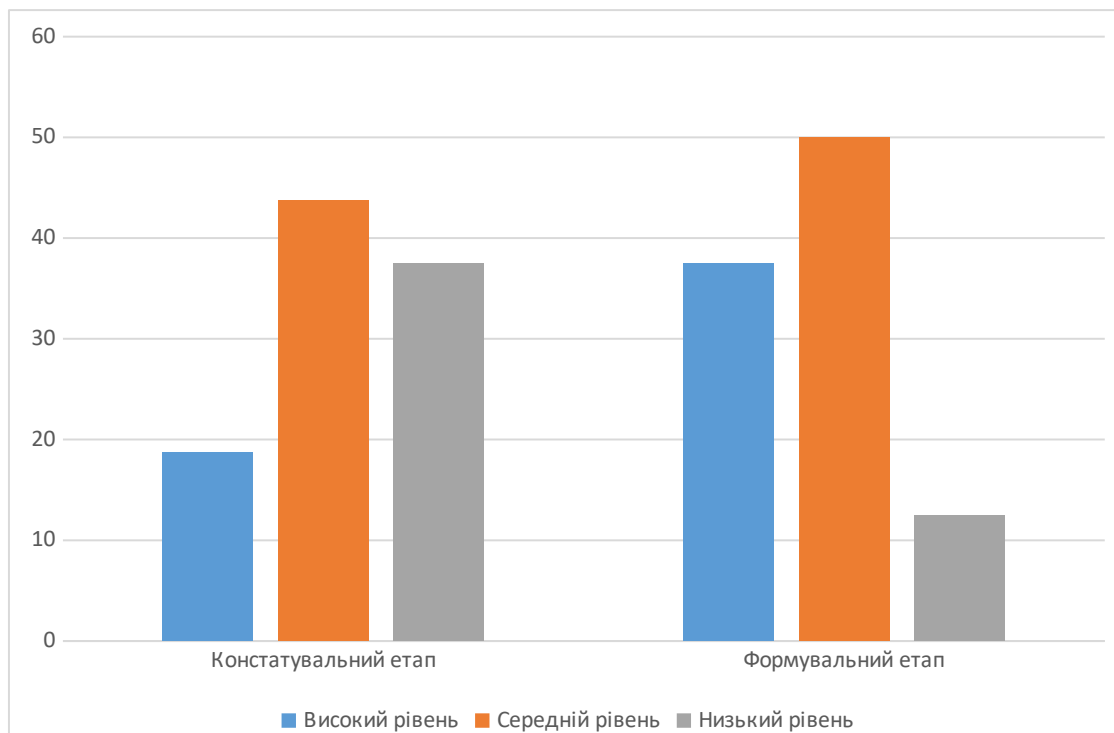


Рис.2.4. Порівняння кількісного розподілу досліджуваних експериментальної групи на початковому та заключному етапах роботи

Отже, за результатами, в експериментальній групі, де проводився педагогічний експеримент, можна спостерігати позитивну динаміку застосування індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти згідно з їх пізнавальним інтересом. Водночас в контрольній групі динаміка виявилась не такою значною.

Таким чином реалізація означеної методики дала позитивні результати. Про це засвідчує отримана на контрольному етапі експерименту динаміка кількісних змін. Динаміку рівнів пізнавальної активності дітей, представлена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Динаміка рівнів сформованості пізнавальної активності старших дошкільників на початковому та прикінцевому етапах

Рівні сформованості пізнавального інтересу	Кількісний розподіл дітей (у %)			
	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високи	18,	31,	37,	31,
й	75	25	5	25
Середн	43,	50	50	50
ій	75			
Низьки	37,	18,	12,	18,
й	5	75	5	75

Порівняльний аналіз результатів свідчить про ефективність організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти. Таким чином, запропонований комплекс є дієвим та сприяє ефективності використання індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати такі висновки:

Загальновідомо, що індивідуальний підхід до дітей дошкільного віку позитивно впливає на формування кожної дитини, якщо він здійснюється в певній системі: вивчення поведінки дитини, встановлення причини формування особливостей її характеру і поведінки, визначення відповідних засобів і методів, організаційних форм здійснення індивідуального підходу до кожного дитині.

Індивідуалізація освіти сприяє не просто передачі соціального досвіду діяльності і відносин, а й формуванню суб'єктних властивостей, активності, унікальності, здатності до творчості і дій за власним переконанням.

Індивідуальний підхід є активним, формує, розвиває принципом навчання і є головним принципом педагогіки. Сама проблема індивідуального підходу носить творчий характер.

В процесі дослідно-експериментальної роботи були визначені критерії та показники організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти: емоційно-когнітивний критерій з показниками: усвідомленість поставленої мети та мотивів своєї; емоційна, розумова включеність в освітній процес; поведінковий критерій з показниками: успішне досягнення мети; інтенсивний пошук шляхів розв'язання проблеми, обмін інформацією.

Узагальнюючи результати проведених спостережень та бесід з дітьми дошкільного віку було виокремлено рівні сформованості активності пізнання у дітей відповідно до застосування індивідуального підходу в закладі дошкільної освіти.

Таким чином, в основі розробленої методики організації індивідуального підходу до дітей в умовах ЗДО було використані такі методи: спостереження, бесіда, анкетування, що спрямовані на виокремлення сутності досліджуваного поняття у дітей дошкільного віку. Відповідно до мети роботи було виокремлено

рівні сформованості досліджуваного феномену: високого, середнього, низького. Зокрема, дітей з високим рівнем сформованості пізнавальної активності виявлено 25 %, середньої міри сформованості – 47 %, низької – 28 %.

Контрольні зрізи результатів дослідно-експериментальної роботи по забезпеченню ефективності організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти на базі Херсонському ясла-садку №35 комбінованого типу з профільними групами художньо-естетичного розвитку Херсонської міської ради.

Аналіз даних, відповідно до результатів контрольного експерименту, дозволили констатувати позитивні зрушення динаміки експериментальної групи. Нами виявлено існування суттєвих відмінностей у проявах пізнавального інтересу досліджуваними експериментальної та контрольної групи (як в якісному, так і в кількісному відношенні).

Кількість дітей, високого рівня склала 37,5 %. Середній рівень проявило 50% дошкільників. І 12,5% дітей перебували на низькому рівні, що значно зменшилось у порівнянні з початковими показниками.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів експерименту свідчить про ефективність організації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Таким чином, ці дані, свідчать про значне зростання рівня пізнавального інтересу й відповідної активності у старших дошкільників і як наслідок - про ефективність впровадження засобів навчальної діяльності з метою організації індивідуального підходу до дітей.

Поставлені завдання дослідження повністю розв'язані, мета експерименту – досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщук А. М. Індивідуалізація виховання і навчання дітей дошкільного віку: [тексти лекцій для студентів спеціальності «Дошкільне виховання», «Практична психологія» денної та заочної форм навчання]. Ніжин. Вид-во НДУ імені М. Гоголя. 2010. С. 10–12.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Наук. керівник А. М. Богуш; [авт. кол-в : А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна та інші]. Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 4–19.
3. Бех І. Дорослий і дитина: оптимізація особистісно-розвивального впливу. Дошкільне виховання. 2010. №5. С. 2 – 4.
4. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів. К. Видавничий Дім «Слово». 2006. 304 с.
5. Бурова А. Керівництво сюжетно-рольовими іграми. Дошкільне виховання. 2011. №7. С. 20 – 22.
6. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студентів психологічних і педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. К.: «Центр учбової літератури», 2007. 968 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. Ірпінь: ВТФ«Перун». 2004. 1440 с.
8. Виховання дошкільника в праці. За ред. З. Н. Борисова, Г. В. Беленька, М. А. Машовець та інші. К. Світич. 2002. С. 59 – 90.
9. Відченко А. Г. Питання індивідуального підходу в працях вітчизняних та зарубіжних педагогів. Шляхи підвищення ефективності навчально-виховного процесу в школі та педагогічному вузі. Зб. наук. праць. Харків : ХДПУ. 2014. Частина III. С. 14–22.
10. Вільш І. Врахування сталих індивідуальних рис особистості як важливий аспект гуманізації навчання й виховання : Пер. з польськ.. Педагогіка і психологія. 2008. № 2. С. 61– 68.

11. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник за ред. О.В. Скрипченко, Л. В. Долинська та ін. К.: Просвіта. 2001. 416 с.
12. Володько В. М. Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз. Педагогіка і психологія. 2007. № 4. С. 9–17.
13. Впевнений старт : Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку. Палітра педагога. 2012. № 3. С. 4–38.
14. Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі. Дошкільне виховання. 2006. № 3. С. 15-19.
15. Головінський І. Педагогічна психологія: Навч. посібник для вищої школи. К.: Вид-тво „Аконіт”. 2013. 287 с.
16. Голубєва Є. Н. Диференційний підхід до особливостей і здібностей. Психологія. 2009. С. 85–86.
17. Гончаренко С. У. Проблеми індивідуалізації процесу навчання. Педагогіка і психологія. 2005. № 1. С. 63–71.
18. Дейніченко Т. І. До проблеми диференціації навчання. Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Харків : ОВС. 2012. Вип. 21. С. 149–153.
19. Дитина в дошкільні роки: Комплексна додаткова освітня програма. Автор. колектив: наук. Керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛППС» ЛТД. 2011. 188 с.
20. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Автор. колектив; наук. керівництво О. В. Проскура та інші. К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка. 2012. 492 с.
21. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури. 2007. 391 с.
22. Завізена Н. Тлумачення індивідуалізованого навчання в психолого-педагогічній літературі. Рідна школа. 2009. № 11. С. 55–57.
23. Загальна психологія: Підр. за ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Либідь. 2015. 464 с.
24. Індивідуалізація виховання дошкільника. Навч. посібник для педагогів, психологів, вихователів дитячих дошкільних закладів, студентів

середніх і вищих пед. закладів, батьків. Авт. колект. С. О. Ладивір та ін.; Інст-психології імені Г. С. Костюка АПН України. К. : Пед. думка, 2017. 150 с.

25. Індивідуалізація виховання в дитячому садку : методичні рекомендації. За ред.. С. Є. Кулачківська, Г. В. Гуменюк, О. О. Вовчик-Блакитна, С. О. Ладивір, І.І. Карабаєва, Т. О. Піроженко, О.В. Писарєва, К. В. Карасьова, Л. І. Соловійова. К.: Міленіум. 2005. 126 с.

26. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» .Тернопіль. Мандрівець, 2014. 144 с.

27. Колосов Н. М. Сутність і зміст педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань. ПП Жовтий. 2010. Ч. 4. С. 115–121.

28. Кононко О. Л. Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників. К. : Освітязин. 2016. 131 с.

29. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системній підхід) . К : Стилос. 2000. 336 с.

30. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти особистісно орієнтованого виховання дошкільників.Світ виховання. 2004. № 2. С. 6–12.

31. Кузьменко В. У. Про актуальність проблеми розвитку індивідуальності дитини на сучасному етапі. Проблеми загальної та педагогічної психології : Зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України. К. : ГНОЗІС. 2002. Т. 4. Ч. 7. С. 125–131.

32. Кузьменко В. Індивідуалізація виховання й навчання в дошкільних закладах [методичні рекомендації для дошкільних працівників]. К. : КМПУВ імені Б. Грінченк. 2002. 44 с.

33. Кузьменко В. У. Індивідуалізоване навчання і виховання в освітніх закладах : Навч.-метод. пос. К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка. 2003. 112 с.

34. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: Монографія. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2005. 354 с.

35. Ладивір С. О. Дитина пізнає світ. Вихователь- методист дошкільного закладу. 2011. № 10. С. 23-29.

36. Литвин Л. Увага до особистості дитини. Дошкільне виховання. 2001. – № 5. С. 18-19.

37. Лохвицька Л. Формування споживчих знань як чинник соціалізації дітей дошкільного віку. Вісник Інституту розвитку дитини .Вип.6. К. : Вид. пед. університету ім. М. П. Драгоманова, 2009. С.97 – 102.

38. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини. К. : Знання, 2007. 48 с.

39. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина». Наук. кер. проекту : В. О. Огнев'юк; наук. ред. Н. В. Кудикіна, В. У. Кузьменко; авт. кол. Е. В. Белкіна, Н. І. Богданець- Білоскаленко, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова, М. С. Вашуленко [та ін.]. Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА). Київ. ун-т імені Б. Грінченка. [3-є вид., доопр. та доп.]. К. : Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2012. С. 14–20.

40. Методи вивчення психічного розвитку дитини-дошкільника: Метод. посіб. для педагогів, практи. психологів, студ. серед. і вищ. пед. закл. За ред. С.Є. Кулачківська (наук.ред.), Т.О. Піроженко, Л.Г. Подоляк та ін. К.: Світич. 2003. 40 с.: іл. (Б-чка журн. «Дошк. Виховання»). Бібліогр.: с.33.

41. Нові пошуки і проблеми розвитку особистості дитини (з досвіду роботи ДНЗ№4 м. Умань). БВДС. 2007. №5. С.12 – 36.

42. Пастушенко Н. Б. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 5. С. 129-133.

43. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. :«Академвидав». 2016. С. 422–426.

44. Рофаль Н. Проектування індивідуального освітнього маршруту дитини. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. №5. С.19 – 25.

45. Степанова Т. М. Індивідуалізація і диференціація навчання математики дітей старшого дошкільного віку: Монографія. К.: Видавництво Дім «Слово». 2006. 208 с.

46. Савченко Ю.Ю. Цінність батьківсько-дитячих стосунків у процесі особистісного розвитку дошкільника. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6221>

47. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибр. тв. : в 5 т. К. : Рад. шк.. 1976. Т. 1. С. 55–208.

48. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибр. тв. : в 5 т. К. : Рад. шк... 1977. Т. 3. С. 7–279.

49. Сухомлинський В.О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів. Вибр. тв. : в 5 т. К. : Рад. шк.. 1977. Т. 5. С. 122–139.

50. Товкач І. Є. Формування пізнавальної активності старшого дошкільника у ході мовленнєвих занять. Молодий вчений. 2014. № 3. С. 103-105.

51. Українське дошкілля : Програма виховання дітей в дитячому садку. Ред. Г. П. Соколовська, Н. М. Міськів, О. І. Білан, Н. І. Романюк, Г. І. Недочитана, та ін..В II ч. Ч. I. Львів : Академвидав. 2010. 92 с.

52. Хролець О. І. Використання потенціалу дитячої літератури у формуванні гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне. 2011. Вип. 2 (45).

53.Хлебнікова Т. М. Моніторинг в управлінні процесом навчання. Управління школою. 2012. № 10. С. 18–21.

54. Чепка О. В. Ігрові форми навчальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів: Навч.-метод. посіб. К.: Міленіум. 2005. 144 с.

55. Черных В. М. Методы и приемы стимулирования познавательного интереса учащихся в процессе обучения. Режим доступа: shgpi.edu.ru/fl1/publication/conf_2010/data/chernyh.doc.

ДОДАТКИ

Додаток А. Глосарій

Активність пізнавальна – Вид психічної активності, що проявляється у тварин в формі орієнтовного рефлексу, а у людини, ще й у формах мимовільної уваги, цікавості, творчості, допитливості.

Аналіз – Уявне або реальне розчленування предмета, явища, процесу на частини, з метою глибокого їх пізнання, перша стадія наукового дослідження. Як пізнавальний процес вивчається психологією, теорією пізнання. Процедура, протилежна аналізу – синтез.

Бесіда – Один з основних методів психологічної науки, що передбачає одержання відомостей про людину, притаманні їй психічні явища шляхом мовного спілкування. Б. може бути не тільки усною але і письмовою, для чого можуть використовуватися твори, анкети, запитальники (які є в соціології тільки методами опитування).

Б. – Метод, що передбачає пряме або непряме отримання психологічної інформації шляхом мовного спілкування.

Диференціація – Поділ, розчленування чого-небудь на окремі різноманітні елементи.

Диференційований – 1. Дієприкм. пас. мин. ч. до *диференціювати*. 2. *Прикм.* Узгоджений з певними правилами, умовами; роздільний, неоднаковий.

Заняття – Урок, лекція в навчальних закладах і взагалі навчальна справа.

Запитання – Звертання до кого-небудь з метою з'ясування чогось; питання. // Те, що вимагає з'ясування. // Тема для відповіді під час перевірки знань учня, збирання якихось відомостей і т. інше.

Знання – Результат процесу пізнання дійсності, адекватне її відображення в свідомості людини у вигляді уявлень, понять, суджень, умовиводів, теорій. Істині З. – результат пізнання, перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою. З. володіє різним ступенем упевненості, відображаючи діалектику відносної і абсолютної істини. У

людини З. – один із трьох атрибутів свідомості, що визначає і суб'єктивний тезаурус даного індивіда.

Елемент [від латинського *elementarius* – стихія, первісна речовина]. Старогрецькі вчені називали елементом те, з чого, на їх думку, складається все, що існує на світі. Фалес, наприклад, вважав воду основною стихією, елементом, єдиною речовиною, з різних видозмін якої складається весь видимий світ. У математиці під елементом розуміють складову частину якогось складного цілого. Говорять, наприклад, про елементи трикутника або многокутника (сторони, кути тощо), про елементи множини і т. інше.

Індивідуалізація – Дія за знач. *індивідуалізувати*.

Індивідуалізувати – Надавати кому-, чому-небудь індивідуальних ознак, рис.

Індивідуальний підхід – Принцип педагогіки: підхід до людини з врахуванням конкретних індивідуальних її особливостей та індивідуальності в цілому. Врахування особистісних властивостей підіймає І. П. до рівня особистісного підходу як принципу психології.

Метод – Це спосіб дослідження явищ природи, підхід до явищ, що вивчаються, планомірний шлях наукового пізнання і встановлення істини; взагалі – прийом, спосіб або образ дії; спосіб досягнення мети, певним чином впорядкована діяльність; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підлеглих вирішенню конкретного завдання. Як метод можуть виступати система операцій при роботі на певному обладнанні, прийоми наукового дослідження і виклади матеріалу, прийоми художнього відбору, узагальнення і оцінок матеріалу з позицій того або іншого естетичного ідеалу та інше.

Методи навчання – Способи, взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок поведінки.

Методичний прийом – Спосіб, яким здійснюється психологічний метод.

М. п. може визначати варіант методу і його відповідність або невідповідність певній теорії і методології.

Модель – 1. Зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось. 2. Тип, марка конструкції. 3. Зразок, що відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об'єкта, використовується для одержання нових знань про об'єкт.

Мотив – 1. Підстава, привід для якої-небудь дії, вчинку; причина. 2. Тема чи ідея твору мистецтва. 3. Зразок, характерна особливість.

Навичка – Дія, що автоматизувалася в результаті вправ і проходить через ряд етапів формування. Розрізняють сенсорні, розумові (мислительські, мнестичні, вольові) і рухові (психомоторні) Н. Вони не тільки використовуються, а й формуються в процесі діяльності.

Навчально-виховні завдання – Суперечливі педагогічні ситуації, які об'єктивно зумовлені потребами повсякденної життєдіяльності вихованців, їхньою майбутньою професією.

Оцінка – 1. Дія за значенням оцінити, оцінювати. 2. Вартість, ціна чого-небудь. 3. Прийняте позначення якості знань і поведінки учнів.

Пізнання – Процес психічного відображення, що забезпечує набуття і засвоєння знань про навколишній світ і про самого себе. У людини – один з трьох атрибутів свідомості разом з переживанням і відношенням.

Принцип – 1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. інше.

2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось // Правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства.

Принцип індивідуального підходу – передбачає організацію навчання на основі глибокого знання індивідуальних особливостей дітей, створення умов для активної пізнавальної діяльності всіх дітей групи і кожної дитини зокрема.

Розвиток – 1. Процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого. 2. Ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості.

Самоконтроль – 1. Контроль за самим собою, своєю поведінкою,

роботою, своїм станом. 2. Контроль за якістю продукції самим її виготівником.

Самооцінка – Оцінка самого себе, своїх достоїнств і недоліків.

Самостійність – Властивість і стан за значенням самостійний. // Уміння діяти без сторонньої допомоги або керівництва; самостійні дії.

Спосіб – 1. Певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось.

2. Граматична категорія дієслова, що виражає відношення дії до дійсності, встановлене мовцем.

Схема – Спрощене зображення в загальних рисах системи, будови чого-небудь або план побудови, організації чого-небудь.

Схематизація – Дія за знач. схематизувати.

Схематизувати – Змальовувати, зображувати, уявляти що-небудь у схематичному, спрощено-узагальненому вигляді.

Уміння – сукупність знань і навичок, що забезпечують можливість виконання певної діяльності в певних умовах. Проходячи через ряд етапів формування У. в кінцевому підсумку переростає в майстерність і творчість.

Додаток Б. Картки – спостереження за розвитком дошкільника

Спостереження за творчими іграми дитини

Прізвище, ім'я дитини:

Іван, 6 років

№ п/п	Зміст	Результати спостереження
1.	Яким видам творчих ігор дитина віддає перевагу?	Конструюванню з великого конструктору
2.	Яку участь бере в розподілі ролей?	Активно пропонує себе в якості головного героя
3.	Які саме ролі прагне взяти на себе дитина, чи справляється з обраною роллю?	Керівні: капітан, ведучий гри
4.	Яким ігровим об'єднанням віддає перевагу?	Команді: намагається бути в центрі уваги однолітків
5.	Чи проявляє ініціативу при визначенні теми, мети, сюжету, використання іграшок?	Проявляє велику ініціативу: пропонує завжди гру за своїми правилами, намагається сам обирати іграшки
6.	Яка сутність найулюбленіших ігор?	Змагання, в усьому хоче бути переможцем
7.	Які ігрові сюжети переважають?	Перегони, сюжети комп'ютерних ігор
8.	З яким настроєм грається?	Із задоволенням
9.	Чи встановлює та дотримується правил?	Не завжди. Коли діти не хочуть грати за правилами Івана, він обурюється, може, навіть, сваритися
10.	Як використовує іграшки, предмети-замінники?	Обіграє: коробка від конструктора – фортеця, фартушок для прибирання – плащ Бетмена
11.	Яке ставлення дитини до іграшок? Чи має улюблені іграшки?	Іграшки любить (особливо транспортні засоби), майже ніколи без нагадування їх не прибирає
12.	У чому полягають особливості спілкування з іншими дітьми?	У перебігу гри, конкурсів, змагань, намагається бути завжди першим
13.	Із приводу чого найчастіше	У випадках, коли програє

	виникають конфлікти, сварки?	
14.	Яким чином дитина намагається розв'язати суперечки?	Найчастіше вербальним: нав'язує власну думку
15.	Чи досягає завершеності гра?	Так, якщо діти грають за його правилами

Спостереження за особливостями розвитку самостійності

Прізвище, ім'я дитини, вік

Аня П., 5 років

№ п/п	Зміст	Результати спостереження
1.	Як поводить ся дитина, якщо в неї щось не виходить?	Звертається за допомогою до вихователя
2.	Як поводить ся дитина в ситуації вибору, прийняття рішення?	Розсудливо
3.	Який характер та кількість звертань за допомогою? Чи існує відмінність цього в різних видах діяльності?	Звернення спокійні, нечасті, ввічливі (звертається за допомогою під час одягання: застібнути блискавку, одягнути шапку; після сну: заплести волосся)
4.	Які способи вираження та характер ініціативних дій?	Вербальні (запрошення до гри)
5.	Чи досягається якісне виконання процесу та результату діяльності?	Так, якщо дитина впевнено працює
6.	Які відмінності якості в різних видах діяльності?	Намагається виконувати усі завдання якісно (найулюбленіші: друкування літер, малювання, ліплення)
7.	Чи рівномірно проявляється активність дитини в різних видах діяльності?	Активна (найактивніша – при виконанні письмових завдань, менш активна – при усних відповідях)
8.	Як розвинуті відповідні навички, необхідні для реалізації діяльності?	Достатньо (дуже добре розвинуті навички дрібної моторики, працювати над розвитком зв'язного мовлення)
9.	Чи впевнена дитина в успішному виконанні розпочатої справи?	Не завжди (якщо був невдалий попередній досвід, потрібна

		підтримка)
10.	1 Ким визначається мета діяльності?	Вихователями, але можливо і самою дитиною (в образотворчій діяльності)
11.	1 Чи є спроби самооцінювання? Який характер вони мають?	Адекватна самооцінка. Занижена, коли були невдачі при виконанні схожих завдань
12.	1 Чи досягається поставлена мета або позитивний результат діяльності?	Так, майже завжди, якщо дитина впевнена в своєму успіху
13.	1 Як поводить ся дитина, коли виникають конфліктні ситуації з іншими дітьми?	Намагається вирішити переконаннями. Коли це не виходить, шукає підтримку дорослого
14.	1 Що саме зумовлює старанність дитини?	Намагається досягнути поставленої мети (виконати завдання якісно, краще за інших)
15.	1 Яким заняттям дитина віддає перевагу: тим, що потребують ініціативи та винахідництва, чи тим, в яких нема потреби проявляти творчий підхід?	Винахідництва: при виконанні робіт із малювання, ліплення, аплікації. Не проявляє творчого підходу при виконанні завдань із розвитку уваги та дрібної моторики (копіювання літер та цифр, штрихування геометричних фігур, розфарбовування предметів)

Карта спостереження за поведінкою дитини

Ім'я дитини: Ярослав, 5 років

Час: перша та друга половини дня (протягом усіх режимних моментів)

№ з/п	Критерій	Хід спостереження	Примітка
1.	Як дитина реагує на правила поведінки	Протягом дня	Постійно необхідно вчити дотримувати правила групи (нагадувати, роз'яснювати, давати повторні інструкції)
2.	Як дитина переносить зміну діяльності, спокійні та активні періоди занять, періоди групових та індивідуальних видів діяльності	Спостереження за дитиною під час їжі, туалету, одягання та відпочинку, коли вона прощається зі своїми батьками	Спокійно переносить прощання з батьками, швидко переключає увагу при зміні діяльності під час групових та індивідуальних занять.
3.	Як і які матеріали використовуються	Спостереження за якістю їх використання, різноманітністю матеріалів, рівнем умінь та розумінням понять	Уміє тримати пензлик, олівець, використовує всі матеріали, багато елементів при розкладанні мозаїки, математичне мислення є досить розвиненим (відповідає віковим показникам)
4.	Як дитина взаємодіє з іншими дітьми	Чи грається вона з багатьма іншими дітьми, чи постійно взаємодіє лише з двома-трьома дітьми	Грається і спілкується з багатьма дітьми, але часто ображає їх, не завжди ділиться своїми забавками. Любить різні заняття, активний (з задоволенням відвідує музичні та рухливі заняття, любить прогулянку)
5.	Як дитина спілкується з вихователями та іншими дорослими	Чи може дитина просити про допомогу? Чи проводить дитина час із дорослими відвідувачами	Може просити про допомогу і часто це робить, потребує постійного заохочення, дуже любить розмовляти з вихователем, проводить багато часу з дорослими відвідувачами групи

		групи?	(намагається весь час привернути до себе увагу, іноді, навіть, не досить пристойною поведінкою, бешкетує)
6.	Де дитина грається в групі	Спостереження за тим, як дитина рухається по груповій кімнаті. В яких центрах діяльності буває?	Буває в усіх центрах діяльності, з легкістю переходить з одного центру до іншого, найчастіше буває в будівельному центрі
7.	Як дитина використовує мову	Чи легко розуміти дитину? Наскільки великий її словниковий запас?	Легко розуміти, доступно, зрозуміло виражає свої бажання. Розмовляє як із дітьми так і з дорослими, досить великий словниковий запас
8.	Як дитина рухається	Спостереження за дитиною надворі	Дуже рухлива дитина (повзає, бігає, обминає перешкоди, стрибає), впевнена в своїх рухах (вміє тримати рівновагу), подобаються усі танцювальні та рухливі вправи
9.	Настрій, темперамент	Дитина безтурботна, весела, безпечна чи напружена?	Дитина весела і безпечна, плаче не часто, вміє вербально виражати свої почуття і дуже часто це робить. Не завжди може домовлятися з дітьми і дорослими, цьому потрібно постійно вчити
10.	Ролі, що діти приймають на себе в групі	Наприклад, лідера, наслідувача, слухача, промовця	Промовця

Додаток В. Анкетування вихователів

Анкета «Ваше ставлення до індивідуалізованої освіти»

1. У чому, на Вашу думку, полягає роль освітнього закладу в житті дитини?

2. Яким чином, на Вашу думку, педагоги можуть підвищити якість освітнього процесу?

3. Оцініть, наскільки важливо, на Ваш погляд, здійснювати індивідуалізоване виховання та навчання? Чому?

1 2 3 4 5

4. Оцініть, наскільки важливо варіювати зміст навчальної роботи? Чому?

1 2 3 4 5

5. Оцініть, наскільки важливо вивчати індивідуальні відмінності дітей? Чому?

1 2 3 4 5

6. Оцініть, наскільки важливо створювати індивідуалізовані програми навчально-виховної роботи? Чому?

1 2 3 4 5

7. Оцініть, наскільки важливо підбирати методи і прийоми навчально-виховної роботи залежно від індивідуальних особливостей кожної дитини? Чому?

1 2 3 4 5

8. Ваше прізвище, ім'я, місце роботи, досвід участі в роботі за даним напрямом.

Зміст анкети умовно розподіляється на запитання, присвячені виявленню загального ставлення педагогів до тих пріоритетних педагогічних позицій, за допомогою яких можна покращити якість виховання і навчання дошкільників, та запитання, присвячені з'ясуванню ставлення педагогів до окремих аспектів педагогічної роботи, що забезпечуватимуть втілення індивідуалізованої освіти в практику роботи.

Відповіді на запитання першої групи передбачали формулювання у вигляді розгорнутих відповідей та дозволяли виявити уявлення педагогів про важливість здійснення індивідуалізованої освіти дитини та роль цього напрямку в покращенні якості освітнього процесу.

Відповіді на запитання другої групи пропонувалося оцінити в балах від 1 до 5, що відображувало особисте ставлення педагога до значущості та ефективності тієї чи іншої форми роботи у перебігу здійснення індивідуалізованої освіти. Крім того, вибір певної кількості балів пропонувалося словесно пояснити, тим самим результати анкетування дозволили отримувати інформацію не тільки кількісного, а і якісного характеру.

Аналіз результатів анкетування. Відповіді на запитання про роль дошкільного закладу систематизовано і представлено у таблиці.

№ з/п	Зміст	% подібних відповідей
1.	Дошкільний заклад виконує роль установи, де повинні бути створенні умови, наближені до умов сімейного виховання. <i>У дитячому закладі дитина повинна почувати себе комфортно, спокійно, як вдома</i>	37%
2.	Забезпечення сприятливих умов для гармонійного розвитку кожної дитини. <i>Допомагати розвивати наших вихованців інтелектуально, фізично, морально. Сприяти всебічному розвитку дітей</i>	29%
4.	Зміцнення стану здоров'я дошкільників. <i>Забезпечувати фізичний та психічний розвиток. Запобігати захворюванням</i>	11%
5.	Здійснення ефективного навчання та виховання. <i>Надавати можливість дитині вчитися. Виховувати та вчити дошкільників</i>	23%

Отримані результати приводять до висновків, що значна кількість

педагогів розуміють роль дошкільного закладу як установи, в якій, перш за все, мають бути створені умови, наближені до умов сімейного виховання.

Аналіз кількісних даних показує, що в цілому педагоги усвідомлюють необхідність здійснення індивідуалізованої освіти та значення різноманітних шляхів її реалізації. У низці випадків відзначається розуміння важливості застосування окремих засобів впровадження означеного напрямку роботи. При цьому найбільша однастайність відзначається у відповідях на запитання стосовно необхідності вивчення індивідуальних відмінностей дітей.

Оскільки статистичний аналіз отриманих даних свідчить про усвідомлення педагогами необхідності оволодіння додатковими знаннями у проблемі індивідуалізації виховання і навчання, постало завдання більш точно визначити, які саме змістові пріоритети слід виділити під час подальшої роботи з педагогами.

Із цією метою педагогам, які безпосередньо працюють із дітьми, була запропонована **анкета «Компетентність педагогів у питаннях розвитку індивідуальності дитини дошкільного віку»:**

1. Індивідуальний підхід – це...
2. Основними принципами індивідуалізованої освіти є:...
3. Індивідуальність дитини – це...
4. Педагогу необхідно знати такі відмінності дитини, як...
5. Провідні методи вивчення індивідуальних відмінностей дитини –
...
6. Етапами індивідуального підходу є...
7. Для розвитку індивідуальності дитини необхідно створити такі умови:...
8. Впровадження індивідуального підходу залежить від...

Анкета побудована у вигляді комплексу незавершених речень, педагогам пропонувалося їх завершити. Орієнтовний зміст незавершених речень окреслював наявність або відсутність знань у педагогів із тих чи інших аспектів загальної проблеми. Загальний зміст пропонуваного завдання

дозволяв встановити:

1. Компетентність вихователів щодо теоретичних основ окресленої проблематики, розуміння сутності провідних понять, загальних принципів здійснення індивідуалізованого виховання і навчання.
2. Компетентність у визначенні сукупності індивідуальних відмінностей.
3. Компетентність у використанні комплексу адекватних методів виявлення індивідуальних особливостей розвитку дитини, фіксації результатів, складанні психолого-педагогічних портретів дитини.
4. Компетентність у послідовності здійснення індивідуального підходу як принципу педагогічної діяльності, шляхів його реалізації.
5. Компетентність у визначенні характеру дисгармоній у розвитку індивідуальних та особистісних властивостей.
6. Компетентність у визначенні категорій дітей, які потребують індивідуалізованого підходу в роботі.
7. Компетентність у використанні основних засобів індивідуалізованої освіти.

Аналіз анкет показав, що у відповідях на зазначені вище запитання педагоги виявили знання досить високого рівня.

При визначенні сукупності індивідуальних відмінностей, вихователі в середньому називають 7-8 характеристик (найпоширеніші відповіді: стан здоров'я, темперамент, характер, пізнавальні психічні процеси, знання, вміння, навички, здібності); методів вивчення індивідуальних відмінностей – 3-4 методи (типові відповіді: тестування, спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності); визначенні категорії дітей, які потребують підсиленої уваги – 2-3 категорії дітей (до таких педагоги найчастіше відносять дітей, які часто хворіють; дітей, яким батьки приділяють мало уваги вдома; дітей-новачків, які раніше не відвідували ДНЗ). При цьому 73% наявних відповідей характеризуються нечіткістю формулювань, змістовою плутаниною. До відповідей на запитання, що можна вважати достатньо

повними, віднесено 27% відповідей. Найскладнішими стали для педагогів запитання щодо сутності індивідуальності, принципів індивідуалізованої освіти, характеру дисгармоній у процесі розвитку індивідуальності дитини-дошкільника, засобів здійснення індивідуалізованої освіти.

Із метою встановлення реального стану практичної діяльності педагогів у напрямі здійснення індивідуалізованого виховання і навчання було проведено **цілеспрямовані спостереження**. Програма спостережень спрямовувала увагу на виявлення таких змістових характеристик:

1. Особливості стилю спілкування педагогів із дітьми.
 2. Урахування комплексу індивідуальних відмінностей кожної дитини у навчально-виховному процесі.
 3. Забезпечення варіативного, індивідуалізованого середовища.
 4. Використання психолого-педагогічних засобів розвитку СВІ.
- З урахуванням спрямованості педагогів на здійснення індивідуалізованої освіти виділено стиль педагогічного спілкування з дітьми.

Додаток Г. Бесіда з батьками на момент вступу дитини до ЗДО

Мета бесіди– попереднє виявлення умов сімейного виховання та індивідуальних особливостей поведінки і розвитку дитини. Запитання ставляться після отримання об'єктивної інформації про ім'я, вік, стан здоров'я дитини.

Запитання бесіди

1. Чи має дитина досвід спілкування з іншими дітьми?
2. Який характер має це спілкування?
3. В які ігри любить гратися Ваш малюк?
4. Що найбільше впливає на поведінку дитини (місце, режим, стан здоров'я, інше)?
5. Який настрій переважає у дитини протягом дня?
6. Чим цікавиться? Які види діяльності любить найбільше?
7. Як відбувається фізичний розвиток? Чи проводяться вдома загартовувальні процедури?
8. Якої системи виховання дотримуєтесь?
9. Чи існує узгодженість у вихованні з боку різних членів родини?
10. Хто бере участь у вихованні?
11. Чи є у дитини брати, сестри? Як він (вона) з ними спілкується?
12. Чи дотримуєте вдома режим дня? У чому його особливості?
13. Як засинає малюк? Чи міцно спить?
14. Який має апетит? Які страви є улюбленими?
15. Чи самостійна ваша дитина? Що може робити самостійно?
16. Чи слухняний(а)? З якої причини не слухається? Як ви реагуєте на неслухняність дитини?
17. Як реагуєте на скарги дитини про сварки з іншими?
18. Що найбільше подобається в дитині?
19. Що турбує?
20. Яким Ви уявляєте вихователя Вашого малюка?
21. Які Ви маєте запити та побажання до освітнього закладу?

Після бесід пропонувалося відповісти на запитання анкети, щомістить у собі низку тверджень, що пропонувались оцінити певною сумою балів (від 0 до 5) та пояснити свій вибір словесно. Усі твердження, що містяться в анкеті, умовно поділяються на групи: пріоритети сімейного виховання, узгодженість стилю спілкування між дорослими, сімейні цінності та традиції, спрямованість на формування СВІ, характер реагування на дії та вчинки дитини, стиль спілкування з дитиною, урахування індивідуальних відмінностей.

**Додаток Д. Приклади індивідуального спілкування вихователя з
дитиною**

Гра-етюд «Властивості любові»

Володимир, 6 років

Мета: вчити емоційно сприймати навколишній світ; сприяти розвитку дитячої уяви та фантазії; виховувати в дитини почуття любові до родичів, друзів.

- Як ти вважаєш, на що схожа любов?	На білого птаха з яскравими гарними крилами
- Якого кольору буває любов?	Білого та червоного
- Який запах має любов?	Морозива та квітів
- А яка любов на смак?	Як цукерки
- Що змінюється в житті людини, коли її хтось любить?	Вона стає дуже красивою, завжди посміхається
- Якби до тебе прийшла Фея Любові, який дарунок ти попросив би у неї?	Щоб зі мною завжди була моя мама
- Згадай випадок зі свого життя, коли чиясь любов допомогла тобі стати кращим.	Коли ми приїхали до бабусі, у неї була хвора собачка. Моя бабуся її дуже любила, і ми понесли її до лікаря, я за нею доглядав, гладив, годував, бабуся давала ліки. І песик потім одужав.

Гра-етюд «Що я люблю більше за все»

Аня, 5 років

№ з/п	Зміст	Продовження речення
1.	Твоя улюблена пора року це...	Зима (в очі завжди світить сонце, сніг блищить, мені це

		подобається).
2.	Твоя улюблена тварина?	Вівчарка, я дуже хочу таку собаку.
3.	Місце, де подобається тобі бути найбільше?	У когось на дні народження, люблю, коли мене запрошують.
4.	Твій найкращий друг?	Варвара (я можу поділитися з нею своїми забавками, а взагалі, мені здається, що ми усі друзі).
5.	Твій улюблений вид спорту?	Мускули???? (мені хочеться бути найсильнішою).
6.	Твоя улюблена книжка?	«Муха-цокотуха», мені її читала мама.
7.	Твоє улюблене заняття?	Пограти з кимось (більше за все люблю грати з мамою).
8.	Твій улюблений фільм?	Мультик американський («Картонний двір», там різні забіяки).
9.	Твоя улюблена телепередача?	Тільки мультики, більше нічого не дивлюся.
10.	Твій улюблений одяг?	Завжди люблю одягати чорне, хочу бути чарівницею, ходити до школи Магії і всіх зачаровувати.
11.	Твій улюблений музичний інструмент?	Акордеон (тітка Тетяна гарно грає і на акордеоні, і на піаніно, вона зі мною вчить пісню «33 корови»).

12.	Твоя улюблена музика?	Алла Пугачова, я завжди прошу тата, щоб він мені включив, а він включає свою пісню «Спасательний круг».
13.	Твоя улюблена пісенька?	Та пісенька, яку тітка Тетяна грає.
14.	Твоя улюблена гра?	У мамину роботу.
15.	Твоя улюблена іграшка?	Мама – вона моя сама улюблена іграшка, і тільки з нею граю.
16.	Твій улюблений колір?	Темний, фіолетовий, ним можна нафарбувати губи як у чарівниці.
17.	Твій улюблений звук?	Із мультиків (мені хочеться створювати мультики).
18.	Твоя улюблена розвага?	Зоопарк (я пам'ятаю, мене тато водив, коли я була маленька).
19.	Твоя улюблена страва?	Солодощі різні (цукерки, шоколадки).
20.	Твій улюблений запах?	Як готують картоплю.

Гра-етюд «Декілька цікавих запитань і не менш цікавих відповідей»

Артем, 5 років

№ з/п	Запитання	Відповідь
1.	Чим ти любиш займатися у вільний час?	Їсти, пити, відпочивати, гуляти разом із мамою.

2.	Скільки тобі грошей потрібно для щастя? На що ти би їх витратив?	10 гривень. На нову сорочку та нові штани, мені цілий рік нову сорочку не купували.
3.	Твоя мрія?	Я мрію про корабель, золоті зірки.
4.	Ким ти хочеш бути, коли виростеш?	Льотчиком.
5.	Ким ти ніколи б не хотів стати?	Водієм (не хочу тільки машинами займатися, там може щось зламатися).
6.	Скільки друзів ти хотів би мати і чому?	У мене є два друга Ваня і Микита. Хочу ще 7 друзів, щоб разом було 10.
7.	Твоя улюблена казка?	«Златовласка».
8.	На кого з казкових героїв ти схожий?	Ні на кого.
9.	Як можна вмовити батьків зробити те, що тобі хочеться?	«Мама, ти не дуже зайнята..., а потім прохання».
10.	Чого ніколи не знає мама?	Вона не знає, як буде англійською мовою «летючий змії».
11.	Від чого тобі хочеться спати?	Я ніколи не сплю.
12.	Що таке щастя?	Я здогадався, але не знаю, як сказати. Я щасливий тому, що я хочу навчитися літати та плавати, як капітан.
13.	Де б ти хотів жити?	У церкві – це такий великий замок.

14.	Де б ти не хотів жити?	У маленькому будинку, я живу у маленькому будинку, де є 5 поверхів.
15.	Що повинен вміти кожен чоловік (жінка)?	<p>Чоловік повинен вміти захищати свою країну, ще ніколи не повинен сварити жінку, тому що жінки красиві.</p> <p>Жінка повинна вміти гарно одягатися (як моя мама, вона просто красунька).</p>

**ДОДАТОК Е. КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Гусєва Людмила Ярославівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.
- УСВІДОМЛЮЮ**, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020
(дата)

(підпис)

Л.Гусєва
(ім'я, прізвище)